

RhetoricaScandinavica

Vol 30 / 2026

**Tema:
Manifestets transformationer**

Tidskrift för skandinavisk retorikforskning
Nr. 92 – 2026

*Stefan Iversen, lektor ved Institut for Kommunikation og Kultur,
Aarhus Universitet, Orcid 0000-0002-1951-113X
email: norsi@cc.au.dk*

*Daniel Nikolaj Madsen, ph.d.-studerende ved NorS, Institut for
Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universi-
tet, Orcid 0009-0001-8192-9043 email: dama@hum.ku.dk*

*Kira Skovbo Moser, ph.d.-studerende ved Institut for Kommunika-
tion og Kultur, Aarhus Universitet, Orcid 0009-0004-3206-5391
email: kiramoser@cc.au.dk*

Stefan Iversen, Daniel Nikolaj Madsen & Kira Skovbo Moser:

Temaintroduktion: Manifestets transformationer

To observationer ligger til grund for dette temanummer af *Rhetorica Scandinavica* om manifestets transformationer: Manifester fylder overraskende meget i samtidens offentlige samtaler, mens de fylder overraskende lidt i nyere retorisk kritik og retorisk teori.

Mens vi skriver denne introduktion, spiller manifeste nøgleroller i to dominerende nyhedshistorier: Mere end 35 millioner mennesker har læst entreprenør og medgrundlægger af teknologivirksomheden Palantir Alex Karp's manifest "The Technological Republic" (Karp 2026), som er blevet et centralt dokument i diskussionen af forholdet mellem Big Tech-virksomheders infrastrukturelle magt og deres ideologiske visioner for en hyperdigitaliseret, postdemokratisk fremtid. I det angivelige attentatforsøg mod den amerikanske præsident Donald Trump ved 2026-versionen af den traditionsrige White House Correspondence Dinner indtager et manifest også en central rolle. Her delte gerningsmanden forinden et manifest, som hurtigt fik karakter af en slags forståelsesnøgle for både pressens og myndighedernes forsøg på at afdække motiverne bag attentatforsøget. I præmoderne tid blev betegnelsen 'manifest' brugt om suverænenes proklamationer så som krigserklæringer (Puchner, 2005, s.12); i dag, hvor gerningsmænd bruger genren mod vor tids statsledere, er det tydeligt, at manifestet har løsrevet sig fra sin oprindelige betydning og nu kan vendes mod alt og alle.

Men manifeste er ikke kun ideologiske reklamer med høj cirkulationseffekt eller decideret voldelige visioner. De er også handlingsredskaber, som kan give konkrete anvisninger til forandringsskabelse, bygge fællesskaber og skabe meningsfuldhed, både for dem, som skaber dem og for dem, som de adresserer. I en skandinavisk kontekst har danske *We Do Democracy*, der kalder sig "Nordens førende rådgivere i demokrati og deltagelse", udgivet et manifest for "en bedre demokratisk fremtid" (We Do Democracy 2025). Siden sommeren 2025 har de i fællesskab arbejdet på et manifest, der giver praktiske anvisninger til og visioner for borgerdrevet demokrati.

Her bliver manifestet et værktøj for organisationens interne formålsudvikling samtidig med, at det udgør et inspirations- og arbejdskatalog for mennesker, der arbejder med demokratifremme i Norden. Der er altså manifestet på tværs af samfundets forskellige sfærer og de har vidt forskellige former og formål.

Denne aktuelle allestedsnærværelse kan overraske. Traditionelt er manifestet nemlig blevet forstået som knyttet til den modernitet, som karakteriserede samfundslivet og åndslivet i det 20. århundredes vesten. I den klassiske *Manifestoes: Provocations of the Modern* (første udgave i 1999) argumenterede Janet Lyon overbevisende for, at manifestet og modernitetens ideer om universelle subjekter, der mødes i en fælles offentlighed, hang uløseligt sammen. Men nu, mere 30 år efter Lyons analyse, hvor digitalisering, platformisering, intersektionalitet og dekolonialisering har kompliceret grundlaget for modernitetens forestillinger om det universelle subjekt og en fælles offentlighed, ser manifestet altså ud til at trives bedre end nogensinde. Det bekræftes da også af nyere bidrag til manifestteorien (Chrysagis og Kompatsiaris 2023). Ser man i stedet på manifestet som en genre, der har rummelighed, genrehybriditet, lav deltagertærskel og høj handlingsorientering som centrale træk, og tænker man på manifestets besættelse af både nybrud og sensationelitet, kan samtidens medielandskab ses som en form for accelerationsmotor for manifestet. Manifestet har ikke blot bredt sig fra kollektive bevægelser til personaliserede politiske og kunstneriske udtryk; de er også blevet en del af branding, markedsføring og forskellige former for ledelse og selvledelse: I dag kan man dufte som et manifest, ligne et manifest og spille tennis som et manifest.

Den anden observation er, at nyere retorisk kritik har beskæftiget sig overraskende lidt med manifestet. Det er overraskende, fordi manifestet med sine udfordrende former og konstitutive ambitioner er et oplagt brydningspunkt for en lang række kerneretoriske problematikker såsom ethos, affekt, handlekraft, offentlighed, genre og stil. Retorisk arbejde med manifestet handler primært om manifestet forstået som politiske dokumenter, således fx hos Kenneth Burke, der i *A Grammar of Motives* laver en tæt kobling mellem "constitutional wishes" og "the rhetoric of political manifestos" (1969, 323). Løfter man blikket lidt, så finder man mange analyser af manifestgenren i tilliggende videnskaber så som kunst- og kulturhistorie, litteratur- og æstetikteori samt filosofi- og idehistorie. En hovedinteresse i disse arbejder retter sig, som regel i dialog med Lyon, mod manifestets forbindelse til moderniteten. Centrale bidragsydere tæller Martin Puchner, der forfølger Marx' ide om manifestet som den spredte sig fra politik til kunst og derved skabte kunst i manifestets billede, polemisk, aggressiv, politisk manifest-kunst (2005); Luca Somigli, som gennem studier af manifestets betydninger for de forskellige avantgardebevægelser fokuserer på spændingerne mellem kunst og liv, mellem tekst og handling (2003); og Laura Winkel, der sammenligner imperiale europæiske med koloniseredes manifestet for at påpege, hvordan læsninger af koloniserede gruppers manifestet kan medvirke til at fremhæve de meget forskellige oplevelser af og historier om moderniteten, som modernitetens kolonialisering medførte (2008). I en skandinavisk sammenhæng udgav tidsskriftet K&K: *Kultur og Klasse* et temanummer om manifestet i 2009, som blandt andet indeholdt en oversættelse af Lyon til dansk (K&K 2009).

En række andre markante bidrag til manifestforskningen finder man i feministiske tilgange, som kobler teori og praksis tæt sammen: Sara Ahmeds feministiske arbejde præsenteres i og gennem hendes *Killjoy Manifesto*, der i manifestets form reflekterer over manifestet som vejviser i et feministisk liv (2017); Breanne Fahs formidler praksiserfaringer med undervisning i manifestskriving (2019), og Fahs har, ligesom Penny A. Weiss, indsamlet feministiske manifeste i en antologi (2020, 2018). Af nyere litvag med manifestgenren og dens rolle i samfundet skal desuden nævnes et temanummer af *Culture, Theory and Critique*. Her rettes fokus mod samtidens manifeste, der ses som "affected by socio-political forces and mutates across wider economic, cultural and epistemic structures" (2023, 3).

Med dette temanummer stiller vi skarpt på samtidige manifeste gennem retorikfaglige optikker. Nummerets titel – manifestets transformationer – er en dobbelt genitiv: Fokus er både på, hvordan samtidens manifeste transformerer de klassiske manifestformater og på, hvordan aktuelle manifeste transformerer eller søger at transformere samtiden. Ideerne om, hvad et manifest kan være, og hvordan man deltager i genren, udvider sig til stadighed, samtidig med at manifeste vedblivende transformerer de samfund, de skriver sig op imod.

Præsentation af nummerets artikler

Manifestteori beskæftiger sig, som retorikken, med hvordan og hvorfor tekster, genrer og retoriske handlinger virker i verden. Når manifestet bliver den linse, vi undersøger disse spørgsmål igennem, sættes spørgsmålene ofte på spidsen på grund af genrens særlige egenskaber.

Artiklerne udviser stor variation, men læst på tværs træder nogle tendenser frem, hvoraf vi her vil fremhæve tre. Den første tendens er en forskydning af fokus fra at betragte manifestet som en mere eller mindre afgrænset tekst til at se manifestet som noget bredere og mere diffust. I én artikel flyttes interessen fra manifestet som tekst til den retoriske situation, hvor manifestet (måske) optræder (Madsen); i andre artikler er det manifestet selv, der udvides, rumliggøres eller får en tidlig dimension (Ladegaard, Moser). Den anden tendens er manifestets transformationer af dets konstitutive greb, både hvad angår publikum, retor selv og de større fortællinger, der skrives frem: Hvor de traditionelle manifeste typisk har et samlende og konstituerende "we" og et antagonistisk "you", da udfolder flere af de samtidige manifeste mere intime relationer mellem tekst og publikum. Pronomenet "du" som henvendelsesform i et manifest skaber et dufortællings-manifest (Meyer), ligesom autoetnografiske noter (Ladegaard), logbøger (Moser) og en dagbog (Madsen) tegner et tydeligt "jeg", der oplever manifestet som en tilblivelsesproces af netop dette "jeg". I andre manifeste er det i mindre grad pronomener og i højere grad den konstruerede, foreskrevne fremtid, som fungerer konstituerende for bestemte ideologiske subjekter, som indskrives i myten om en teknologisk deterministisk fremtid (Offerdal). Den tredje tendens er, at målet med transformation ikke så meget ligger i samfundet, men snarere i selve arbejdet med manifestet. Flere af artiklerne viser, hvordan det er retor selv, eller de fællesskaber, som konstitueres

gennem skabelsen af manifestet, som er under transformation. I nogle tilfælde fordi manifestet bliver et affektivt ladet rum (Ladegaard); i andre tilfælde fordi der opstår en følelse af handlekraft og forbindelse omkring (arbejdet med) manifestet (Moser); og i atter andre, fordi der opstår et ideologisk netværk mellem manifestet og andre (typer af) tekster, som retor inviterer publikum til at tage del i, det være sig nynazistiske eller neoliberale (Madsen, Offerdal). Genredeltagelse bliver dermed ofte afgørende for både manifestets affekter og effekter.

Nummeret åbner med Kira Skovbo Mosers artikel ”Manifestet som transformativ proces: En undersøgelse af manifestets relation til retorisk handlekraft”. Artiklen undersøger manifestets relation til retorisk handlekraft gennem et forsknings- og undervisningseksperiment, hvor Moser indsamlede logbøger fra et hold kandidatstuderende i retorik. Logbøgerne blev til i løbet af en proces, hvor de studerende arbejdede frem mod at producere deres eget manifest, og Moser viser gennem sin analyse af logbøgerne, hvordan manifestets evne til at igangsætte og rammesætte retorisk handlekraft (Hoff-Clausen, Isager og Villadsen 2005; Gries 2012; Just 2025) opstår og udvikles over tid, længe inden det, man typisk ville betegne som et manifest, er færdigt. Inspireret af feministiske tilgange til manifestet demonstrerer artiklen, hvordan processerne, der leder frem mod et manifest, rummer potentialer for både personlig og social transformation for dem, som deltager i manifestprocessen, samt hvordan disse processer genererer tre forskellige typer af retorisk handlekraft: processuel, personlig og social handlekraft.

I artiklen ”Teknologi, demokrati og en avgjort fremtid: En studie av teknologimanifesters konstruksjon av en nødvendig endestasjon” undersøger Truls Strand Offerdal, hvordan to kendte teknologimanifester, *A Declaration of the Independence of Cyberspace* og *The Techno-Optimist Manifesto*, konstruerer teknologiske landvindinger og konstituerer politiske subjekter. Som et analytisk greb konsulterer Offerdal konstitutiv retorik (Charland 1987; Therkildsen, 2025). Gennem komparative læsninger af de to manifeste viser Offerdal, hvordan der i begge manifesterne findes et paradoks i deres teknologiforståelser, som spejler et mere generelt teknologisk paradoks i samfundet: På den ene side præsenteres teknologiske fremskridt som lineære og uundgåelige, hvor menneskets liv på planeten bliver beriget eller endda reddet af teknologiske landvindinger. På den anden side vidner manifesternes eksistens på, at deres retorer har set et behov for at skabe en bestemt fortælling om teknologiske fremskridt, som de ønsker sig tilslutning til. Læsningerne afdækker således myten om en prædestineret, teknologisk fremtid, og Offerdal bidrager med artiklen med et kritisk blik på både manifestgenrens konstitutive greb og samfundets deltagelse i myterne om teknologi som entydigt koblet med fremskridt og transformativt potentiale.

”Årets gang sker foran dine øjne og mærkes inde i dit bryst’: Brugen af ’du’ i Den Grønne Ungdomsbevægelses manifest *Levedygtigt Landbrug*” stiller skarpt på et nyere dansk manifest, der fremskriver en utopisk vision for fremtidens grønne landbrug. Et særligt træk ved dette manifest er dets kombination af brugen af det personlige pronomen “du” med en fortællende form, som gør *Levedygtigt Landbrug* til en blanding af manifest og dufortælling. I dialog med konstitutiv retorik (Charland

1984; Therkildsen 2025) samt Althusseres interpellations-begreb argumenterer artiklen for, at den interpellation, der er typisk for manifestgenrens "vi", kan forstærkes og forskydes af dufortællingens særlige fremkaldende potentialer. Artiklen bidrager dermed med nye indsigter i samspillet mellem et manifests retorisk stil og dets publikumsarbejde.

Daniel Nikolaj Madsen opfordrer med sin artikel "The missing manifesto: Underexplored encounters between extreme right lone actor manifestos and Rhetorical Genre Studies" til et større kendskab til og dialog mellem praktikere, der møder voldelige manifeste, fx politi, retsinstanser og retoriske genrestudier (Devitt, 1993; Fredman, 2002; Miller, 1984). Madsens artikel bidrager til at indskrive højreekstremistiske aktørers voldelige manifeste i manifestgenren, ikke bare som performative eller tekstuelle trusler om vold, men som tæt knyttede til reelle, voldelige handlinger, der skal tages alvorligt som en iboende del af genren. Gennem en analyse af en dansk terrorretssag, hvor manifestet – eller rettere manglen på et manifest – spillede en afgørende rolle, viser artiklen, hvordan retoriske genrestudier kan bidrage til mere nuancerede forståelser af både manifestet og de retoriske situationer, det optræder i. Madsen argumenterer for, at denne dobbelte skærpede genreforståelse vil kunne hjælpe praktikere, der møder højreekstreme, voldelige manifeste i deres arbejde, med at tage mere nuancerede beslutninger. Artiklen transformerer dermed ikke blot den dominerende teoretiske opfattelse af manifestgenren, men viser også vejen for, hvordan kendskab til manifestets mørke sider kan anvendes opklarende for teoretikere og praktikere.

I Louise Ladegaards "Normer i bevægelse: En læsning af sapfiske safe spaces som affektive manifeste" foretages en radikal metodisk manøvre. Manifestet løsrives her fra sin tekstlige fremstilling og gøres til en læsestrategi, som appliceres på et fysisk rum. Artiklen undersøger en filmfremvisning i et sapfisk safe space som et manifest. Det gør artiklen gennem et autoetnografisk feltstudie, der henter sin inspiration fra deltagende kritisk retorik (Middleton et al., 2015; Ono & Sloop, 1992). At læse et rum som et manifest, åbner for nye læsestrategier, der blandt andet gør det muligt at se konstitueringen af subjektpositioner udfolde sig i realtid. Artiklen viser, hvordan sapfiske safe spaces har potentiale til at udleve utopiske idealer, hvor sapfiske kroppe kan opleve et rum formet efter dem, hvilket står i modsætning til samfundets gængse indretning efter heteronormative standarder.

Samlet set afspejler og udfordrer nummerets fem artikler manifestets diversitet, kreativitet, utilpassethed og opfindsomhed, ikke bare i valg af genstande og empiri, men også i analysetilgange og metodik. De viser samlet og hver især, hvordan det er frugtbart at lade manifestteori og retorisk teori indgå i en tættere dialog, end der hidtil har været tradition for.

Litteratur

- Ahmed, S. (2017). *Living a feminist life* (1. udg.). Duke University Press.
<https://doi.org/10.1215/9780822373377>
- Burke, K. (1969). *A Grammar of motives* (1. udg.). University of California Press. JSTOR.
<https://doi.org/10.2307/jj.8501167>
- Charland, M. (1987). Constitutive rhetoric: The case of the People Quebecois. *Quarterly journal of Speech*, 73(2), 133–150. <https://doi.org/10.1080/00335638709383799>
- Chrysagis, E., & Kompatsiaris, P. (2023). Introduction: Manifestos of the contemporary. *Culture, Theory and Critique*. <https://doi.org/10.1080/14735784.2023.2247192>
- Devitt, A. (1993). Generalizing about genre: New conceptions of an old concept. *College Composition and Communication*, 44(4), 573–586. <https://doi.org/10.2307/358391>
- Fahs, B. (2019). Writing with blood: The transformative pedagogy of teaching students to write manifestos. *Radical Teacher*, (115), 33–38. *Education Research Complete*. <https://doi-org.kb-au.idm.oclc.org/10.5195/rt.2019.639>
- Fahs, B. (2020). *Burn it down! Feminist manifestos for the revolution*. Verso.
- Freadman, A. (2002). Uptake. In R. M. Coe, L. Lingard, & T. Teslenko (Eds.), *The rhetoric and ideology of genre: Strategies for stability and change* (pp. 29–53). Hampton Press.
- Karp, Alex. (2026). Because we get asked a lot. The Technological Republic, in brief. 18. April, posted på X.
https://x.com/PalantirTech/status/2045574398573453312?ref_src=twsrc%5Etfw
- K&K: Kultur og Klasse. (2009). *Manifester*. 107.
- Lyon, J. (2018 [1999]). *Manifestoes: Provocations of the modern* (2.). Cornell University Press.
<https://doi.org/10.7591/9781501728358>
- Middleton, M., Hess, A., Endres, D., & Senda-Cook, S. (2015). *Participatory critical rhetoric: Theoretical and methodological foundations for studying rhetoric in situ*. Lexington Books.
- Miller, C. (1984). Genre as social action. *Quarterly Journal of Speech*, 70(2), 151–167.
<https://doi.org/10.1080/00335638409383686>
- Ono, K. A., & Sloop, J. M. (1992). Commitment to telos—A sustained critical rhetoric. *Communications Monographs*, 59(1), 48–60
- Puchner, M. (2005). *Poetry of the revolution: Marx, manifestos, and the avant-gardes* (Course Book). Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400844128>
- Somigli, L. (2003). *Legitimizing the artist: Manifesto writing and European modernism 1885–1915*. University of Toronto Press. <https://doi.org/10.3138/9781442621060>
- Therkildsen, L. S. (2025). Konstitutiv retorikk. In K. Bjørkdahl (Ed.), *Nordisk Retorikkleksikon*. <https://retorikkleksikon.no/konstitutiv-retorikk/>
- We Do Democracy. (2025). *Manifest: En bedre demokratisk fremtid er mulig*.
<https://www.wedodemocracy.dk/manifest/>
- Weiss, P. A., & Brueske, M. (Red.). (2018). *Feminist manifestos: A global documentary reader*. NYU Press. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/j.ctvf3w44b>
- Winkiel, L. (2008). *Modernism, race and manifestos*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511481468>